

ARAŞTIRMA MAKALESİ

SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN BULUNDUĞU SINIFLARDA GÖREV YAPAN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ VE UYGULAMALARI*

Kübra Kuzu Jafari^{a,**}, Nejla Tonga^b, Hanife Kışla^c

ÖZET

Türkiye 2011 yılından itibaren ülkesini terk ederek gelen çok sayıda Suriyeli göçmenlere kapılarını açmıştır. Aileleriyle birlikte farklı ülkelere göç eden çocuklar göç trajedisinden en çok etkilenen kesimi oluşturmaktadır. Bu araştırma, Suriye’de yaşanan iç savaş ve siyasi istikrarsızlıklardan dolayı ülkemize göç eden öğrencilerin bulunduğu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerini almak amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma, 2017- 2018 eğitim öğretim yılında İstanbul ve Bursa illerinde görev yapan sınıflarında en az bir Suriyeli öğrenci olan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 35 öğretmenin çalışma grubunu oluşturduğu nitel bir araştırmadır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar, sınıfta yaşanabilecek çatışmalar ile ilgili öğretmen görüşleri ve çatışmaları önlemek için öğretmen uygulamaları ile öğretmenlerin sınıflarında öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için gerçekleştirdikleri uygulamalar ile ilgili bilgi edinmek amaçlanmıştır. Araştırmacılar tarafından, gönüllü öğretmenlerle 20 dakika ile 30 dakika arası süren görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacılar yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde ettikleri verileri içerik analizi ile çözümlenmişlerdir. Araştırmacılar verileri ayrı ayrı kodlayıp, kod, kategori, tema oluşturmuş ardından oluşturdukları kod, kategori ve temaları karşılaştırarak son hallerini verilerek tablolaştırılmıştır. Araştırma sonunda öğretmenlerin kültürel ve sosyal farklılıklar olsa da ilkokulda okuyan Suriyeli ve Türk öğrenciler arasında kültürel çatışma yaşanmadığına inandıkları, kültürlerin kaynaşmasının önündeki en büyük sorunun dil sorunu olduğunu düşündükleri, bu yüzden buldukları her fırsatta öğrencilerinin dil gelişimi için çalışma yaparak oluşabilecek çatışmaları önlemeye çalıştıkları, öğrenciler arasındaki kaynaşmayı sağlamak için grup çalışmaları, değerler eğitimi, sosyal faaliyetler ve çocuk oyunlarından faydalandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli öğrenciler, Öğretmen görüşleri, Kültürel çatışma, Kaynaşma

* Çalışma, 29-31 Mart 2018 tarihleri arasında Bursa’da düzenlenen 1. Uluslararası Temel Eğitim Kongresinde (UTEK) sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özet olarak yayımlanmıştır.

MAKALE HAKKINDA

Gönderim Tarihi: 6 Kasım 2018
Revize Tarihi: 12 Kasım 2018
Kabul Tarihi: 15 Kasım 2018

DOI: 10.31805/acjes.479232

a Sorumlu Yazar: **Kübra Kuzu Jafari, Milli Eğitim Bakanlığı, Esenyurt Bilim ve Sanat Merkezi, 34515, Esenyurt, İstanbul/Türkiye
E-Posta: kubrakuzu16@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5099-4600>

^b Milli Eğitim Bakanlığı, Buhara İlkokulu, 34844, Pendik, İstanbul/Türkiye
E-Posta: tonga_nejla@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9601-0315>

^c Milli Eğitim Bakanlığı, Fatma Gözen Eralp İlkokulu, 34909, Pendik, İstanbul/Türkiye
E-Posta: hanifekisla@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4801-2484>

E-ISSN: 2602-3342
Copyright © ACJES

RESEARCH ARTICLE

PRACTICE AND OPINIONS OF THE TEACHERS WHO WORK AT THE CLASSES HAVE SYRIAN STUDENTS*

Kübra Kuzu Jafari^{a,**}, Nejla Tonga^b, Hanife Kışla^c

ABSTRACT

Turkey have opened gates to Syrian refugees who left their country. The children who moved to another country with family have the biggest impact. In this research, it's been aimed to get opinion of teachers who worked at classes have Syrian student. This is a qualitative study which has been done by 35 teachers work in Bursa and Istanbul in 2017-2018. A form has been prepared to understand the problems they have, teacher's opinion about the conflicts Syrian student might face with and practices realized by teachers in order to prevent the conflicts. Interviews which lasted 20 – 30 minutes, have been done by researchers. Researchers have analysed the data collected via half-structured interviews. Researchers have encoded separately, created code, category and theme, tabulated them. Despite the fact that the students have cultural and familial difference, the teachers say that they don't believe that there is cultural conflicts between Turkish and Syrian students, the biggest problem preventing cultural fusion is language barrier therefore they try to improve Syrian students' language, they do group studies, values education and social activities.

135

Keywords: Syrian students, Teachers opinion, Cultural conflicts, Fusion

*The study was presented as an oral presentation at the 1st International Basic Education Congress (UTEK) held in Bursa on March 29-31, 2018 and published as a summary.

ARTICLE INFO

Received: 6 November 2018
Revised: 12 November 2018
Accepted: 15 November 2018

DOI: 10.31805/acjes.479232

Corresponding Author: **Kübra Kuzu Jafari, Ministry of National Education, Esenyurt Science and Art Center, 34515, Esenyurt, Istanbul/Türkiye, E-Mail: kubrakuzu16@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5099-4600>

^bMinistry of National Education, Buhara Primary School, 34844, Pendik, İstanbul/Turkey. E-Mail: tonga_nejla@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9601-0315>

^cMinistry of National Education, Fatma Gözen Eralp Primary School, 34909, Pendik, İstanbul/Turkey. E-Mail: hanifekisla@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4801-2484>

E-ISSN: 2602-3342
Copyright © ACJES

Giriş

Eğitim, genel olarak kültürleme süreci veya kültürel değerleri bireye kazandırma süreci olarak tanımlanmaktadır (Sönmez, 2015, s. 2). İnsan doğduğu, büyüdüğü, çocukluk dönemini geçirdiği ve kendini ilk kanıtama dönemini annesi, babası, çevresi ve yaşadığı kültürle ilk karşılaştığı yerden ayrılıp başka yerde yaşamak zorunda kaldığı zaman, bir tür psikolojik travma ve uyum sorunu yaşamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında başka bir ülkeden gelen göçmen bir aileye mensup bir çocuk olma durumunun duygusal ve davranışsal sorunlar yaşama olasılığını artırdığı söylenebilir (Sarıkaya, 2014).

Toplumsal hareketliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkan göç olgusu tüm dünyada farklı alanlardan çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Özellikle son yıllarda artmış olan insan hareketleri, geleneksel eğitim paradigmasının radikal bir şekilde sarsılmasına ve eğitim sistemlerinin toplumsal farklılığı içerecek yeni modeller üretme arayışı içerisine girmesine yol açmıştır (Sakız, 2016).

Demokrasi ve reform istekleriyle Mart 2011'de Suriye'de başlayan siyasal karışıklıklar ve bölgesel çatışmalar Türkiye'yi tarihinin en büyük dış göç hareketlerinden biriyle karşı karşıya bırakmıştır. Türkiye izlediği açık kapı politikası sonucunda ülkeye kabul ettiği Suriye vatandaşlarına tarafı olduğu uluslararası mülteci hukuku ve uluslararası hukuk teamülleri uyarınca "geçici koruma" statüsü vermiştir (Seydi, 2014). Türkiye'nin katılımcısı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 22. Maddesi'ne göre, katılımcı ülkeler, kendi sınırları içerisinde sığınmacı veya mülteci statüsündeki tüm çocukların sözleşmeden kaynaklanan tüm haklarını teslim etmek ve bu çocukların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar (İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, 2015). Böylece Suriyeliler, ülkelerindeki durum normale dönünceye kadar Türkiye'de bir anlamda "misafir" konumunda barındırılmaya ve her türlü ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmaktadır (Seydi, 2014). Ayrıca, Türkiye'deki 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda ülke sınırları içerisindeki her bir çocuğun her koşulda kanundan kaynaklanan şekliyle korumadan faydalanabileceği belirtilmektedir. Bu sözleşmeleri günümüz koşullarında düşündüğümüzde, Türkiye'deki Suriyeli çocuklar dâhil tüm sığınmacı ve mülteci çocukların temel haklarını gözetilen tedbirlerin alınmasının gerekli olduğu anlaşılmaktadır (İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, 2015).

Ülkemizde 2016 yılında 1 490 033 Suriyeli mülteci çocuk bulunmaktadır ve okula kayıtlı öğrenci sayısı 325 000'dir (UNICEF, 2016). Ülkemizde Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, ilk yıllarda durumun geçici olacağı düşünüldükçe eğitim sadece kamp içindeki Suriyeli çocuklara yönelik hazırlanmış görülmektedir. Ancak 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri başlıklı genelge ile Suriyeli mülteci çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri güvence altına alınmıştır. Şu an Suriyeli mülteci çocuklara eğitim hizmetleri kamp içi, kamp dışı (Geçici Eğitim Merkezleri ve Devlet Okulları) ve Suriyelilerin açtığı özel okullar aracılığıyla verilmektedir. Geçici Eğitim Merkezleri (GEM), okul çağındaki Suriyeli çocuklara ve gençlere Suriye müfredatına bağlı kalarak Arapça eğitim veren ilköğretim ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleridir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2014). Bu merkezlerdeki eğitimde uygulanan müfredat Suriye müfredatıdır ve bu merkezlerde Suriyeli gönüllü öğretmenler tarafından eğitim verilmektedir (Emin, 2016). Eylül 2018 verilerine göre 2018 yılında 1 milyon 47 bin eğitim çağındaki Suriyeli nüfusun kademeli olarak resmi okullara kaydedilmesi çalışmaları devam etmektedir. Türkiye genelindeki 282 geçici eğitim merkezinde 100 bin 678 öğrenci yoğun Türkçe öğretimi temelli eğitim görmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018).

Zorunlu göçle beraber ortaya çıkan ihtiyaçlar içinde göçmen çocukların eğitimi, temel ihtiyaçlardan biri olarak ele alınmalıdır çünkü okullar, çocukların sadece bilgiye erişebildikleri fiziksel ortamlar değil, sosyalleşme, bütünleşme ve güvenlik gibi ihtiyaçların da karşılandığı yerlerdir (Sakız, 2016). Eğitimin temel insani ihtiyaçlardan olduğu ve etkili insan yetiştirmede en önemli vasıta olduğu kuşkusuzdur. Türkiye'deki Suriyelilerin sığınma sürecinin uzaması, şimdiye kadar gündemde çok az yer bulan eğitim sorununun öne çıkmasına, Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine uyum sağlaması ve okullardaki eğitimden maksimum düzeyde yararlanması noktasında sınıf öğretmenlerine büyük

sorumluluk düşmesine neden olmuş bu konudaki araştırma ve incelemeleri zorunlu kılmıştır.

Tablo 1. *Türkiye’deki Suriyeli Sayısı İle İlgili Bilgiler (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018)*

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	288.852	269.570	558.422
5-9	246.854	231.673	478.527
10-18	352.261	303.385	655.646
19-24	318.637	224.333	542.970
25-29	197.036	141.445	338.481
30-34	162.878	121.061	283.939
35-44	190.134	159.236	349.370
45-59	135.175	129.922	265.097
60-90+	54.124	58.162	112.286
Toplam	1.945.951	1.639.787	3.585.738

Bu araştırma, Suriye’de yaşanan çatışmalardan dolayı ülkemize göç eden ve ülkemizde eğitimlerine başlamak ya da devam etmek zorunda kalan Suriyeli öğrencileri bulunduğu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin gelmesiyle beraber oluşan çokkültürlü sınıf ortamıyla ilgili; Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar, sınıfta yaşanabilecek çatışmalar, çatışmaları önlemek ve öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için öğretmenlerin sınıflarında gerçekleştirdikleri uygulamalar ile ilgili öğretmen görüşlerini almak amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda şu sorulara yanıt aranmıştır:

Öğretmenlere göre Suriye’den ülkelerini bırakıp ülkemizde eğitimlerine devam etmek zorunda kalan öğrencilerin yaşadığı sorunlar nelerdir?

Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin aynı sınıfta öğrenim gördüğü sınıflarda öğretmenler, Türk öğrencilerin bu durumdan etkilenmesi ile ilgili görüşleri nelerdir?

Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin aynı sınıfta öğrenim gördüğü sınıflarda öğretmenlerin yaşadığı sorunlar nelerdir?

Öğretmenlerin, Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin aynı sınıfta okuması sonucu kültür çatışması yaşanıyor mu, yaşanıyorsa bunlarla ilgili görüşleri nelerdir?

Sınıflarda farklı kültürlerden öğrenciler arasında yaşanan ya da yaşanabilecek kültür çatışmalarını veya sorunları önlemek için öğretmenlerin uygulamaları nelerdir?

Sınıflarda farklı kültürden gelen öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için öğretmenlerin aldıkları tedbirler ya da yaptıkları etkinlikler nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Suriyeli öğrencileri bulunduğu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin; Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar, sınıfta yaşanabilecek çatışmalar, çatışmaları önlemek ve öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için öğretmenlerin sınıflarında gerçekleştirdikleri uygulamalar ile ilgili öğretmen görüşlerini almak amacıyla yapılan bu araştırmada betimsel model (tarama modeli) kullanılmıştır. Betimsel model (tarama modeli) geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Bu tür araştırmalarda, ele alınan olaylar ve durumlar ayrıntılı bir biçimde araştırılmakta ve bu araştırmalar genellikle tarama (survey) araştırmaları olarak da bilinmektedir (Erkuş, 2005). Verilerin toplanmasında eğitim araştırmalarında derinlemesine bilgi edinmek amacıyla kullanılan nitel araştırma tekniklerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Eğitimbilim alanında yapılan çalışmalarda genelde görüşme tekniğinin üç türü kullanılmaktadır (Patton, 1987). Bunlar;

yapılandırılmamış görüşme, yapılandırılmış görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşmedir. Bu araştırmada görüşme tekniklerinden sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeniyle eğitim araştırmalarına daha uygun olduğundan, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı, görüşme sorularını önceden hazırlar, kişilere sınırlı (kısmi) bir esneklik sağlayarak soruları yeniden düzenleyebilir (Ekiz, 2013; Karasar, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Evren Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2017- 2018 eğitim öğretim yılında İstanbul ve Bursa illerinde görev yapan ve sınıflarında Suriyeli öğrenciler bulunan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ve Bursa illerinde görev yapan, araştırmacıların kolay ulaşabileceği, araştırmaya katılmaya istekli, sınıfında en az 1 Suriyeli öğrencisi bulunan 35 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir olması nedeniyle, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden, Uygun Örnekleme yöntemiyle seçilmiştir (Büyüköztürk ve diğ., 2012). Katılımcıların özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 2. Katılımcıların özellikleri

Kategori	Kod	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	23	66
	Erkek	12	34
Şehir	Bursa	15	43
	İstanbul	20	57
Yaş	25-30 yaş arası	3	9
	31-35 yaş arası	11	31
	36-40 yaş arası	10	29
	41-45 yaş arası	4	11
	46-50 yaş arası	5	14
	51-60 yaş arası	1	3
	60 yaş üstü	1	3
Mesleki Kıdem	0-5 yıl arası	2	6
	6-10 yıl arası	9	26
	11-15 yıl arası	8	23
	16-20 yıl arası	7	20
	21-25 yıl arası	3	9
	26-30 yıl arası	4	11
	30 yıl üstü	2	6
Okuttukları Sınıf	1. sınıf	10	29
	2. sınıf	10	29
	3. sınıf	8	23
	4. sınıf	7	20
Sınıflarındaki Öğrenci Sayısı	20-25 arası	10	29
	26-30 arası	22	63
	31-36 arası	3	9
Sınıflarındaki Suriyeli Öğrenci Sayısı	1 öğrenci	30	88
	2 öğrenci	4	11
	3 öğrenci	1	3

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar, sınıfta yaşanabilecek çatışmalar ile ilgili öğretmen görüşleri, çatışmaları önlemek ve öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için öğretmenlerin sınıflarında gerçekleştirdikleri uygulamalar ile ilgili

bilgi edinmek amaçlanmıştır. Bu amaçla hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda Suriyeli öğrencilerin gelmesiyle beraber oluşan çokkültürlü sınıf ortamıyla ilgili; Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar, sınıfta yaşanabilecek çatışmalar, çatışmaları önlemek ve öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için öğretmenlerin sınıflarında gerçekleştirdikleri uygulamalar ile ilgili öğretmen görüşlerini almak amacıyla 6 açık uçlu soru bulunmaktadır. Sorular hazırlandıktan sonra alan uzmanlarının görüşleri alınmış, ardından 5 öğretmen ile ön uygulama yapılmış ardından sorulara son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmacılar önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlamışlardır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacılar görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılara yer vermesini sağlayabilir. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir (Ekiz, 2003). Öğretmenler ile önceden belirlenen saatte görüşmeye gidilmiş ve 20 dakika ile 30 dakika arası süren görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular sorulmuş, öğretmenlerden alınan cevaplara göre bazı sorular atlanmış, bazı öğretmenlerden cevaplarını açıklamaları istenmiştir. Görüşme sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel veri analizi tekniklerinden içerik analiz tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmanın verileri, üç araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Araştırmacılar arası genel uyuma katsayısı .80 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Araştırma kapsamında aşağıdaki tablolarda, sınıflarında Suriyeli öğrenci bulunan öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar, kültürel çatışmalar ile ilgili öğretmen görüşleri ve kültürel çatışmaları önlemek, öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için sınıflarında gerçekleştirdikleri uygulamalar ile ilgili görüşleri alınarak elde edilen veriler sunulmuştur.

Tablo 3. Öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar ile ilgili görüşlerine ilişkin yüzde frekans dağılımları

Tema	Kategori	Kodlar	Kod		Kategori		Tema	
			f	%	f	%	f	%
Suriyeli öğrencilerin okulda doğrudan yaşadıkları sorunlar	Sosyal	Arkadaşları tarafından dışlanıyorlar.	5	14				
		Yalnızlık hissediyorlar.	2	6				
		Arkadaşlarına uyum sağlayamıyorlar.	10	29	16	46		
		Savaş nedeniyle ortaya çıkan şiddet, oyunlarına ve davranışlarına yansımış.	4	11				
	Kültürel	Kültür farklılığı	10	29				
		Türkiye'ye alışmakta zorlanıyorlar.	11	31	15	42		
		Cümle kurmakta zorlanıyorlar.	2	6			35	100
		Kendilerini ifade edemiyorlar.	2	6				
	Dil	Sınıf arkadaşları ile iletişim kuramıyorlar.	3	9				
		Latin Alfabesine alışmakta zorlanıyorlar.	2	6				
		Derse katılmada güçlük yaşıyorlar.	8	23	30	86		
		Türkçe'yi öğrenmekte zorlanıyorlar.	3	9				
		Anne ve babaları Türkçe bilmediği için çocuklarına derslerinde yardımcı olamıyorlar.	26	74				

Tablo 3 (Devamı). Öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar ile ilgili görüşlerine ilişkin yüzde frekans dağılımları

Suriyeli öğrencilerin eğitimlerinde dolaylı olarak yaşadıkları sorunlar	Aile	Anne ve babalar ile dil farkından dolayı işbirliği yapılamıyor.	3	9	5	14	12	34
		Ekonomik sorunları eğitimlerine yansıyor.	2	6				
	Ekono- mik	Yemek ve beslenme konusunda sıkıntılar yaşıyorlar.	7	20	8	23		
			2	6				

Tablo 3 incelendiğinde, Suriye'den ülkelerini bırakıp ülkemizde eğitimlerine devam etmek zorunda kalan öğrencilerin sorunları ile öğretmenlerin hepsi Suriyeli öğrencilerin doğrudan ya da dolaylı olarak sorun yaşadığını belirttikleri görülmektedir. Suriyeli öğrencilerin doğrudan sorun yaşadığını söyleyen öğretmenlerin %46'sı (f=16) arkadaşlarına uyum sağlayamama (f=10), arkadaşları tarafından dışlanma (f=5) gibi sosyalleşme, kültür farklılığı (f=10), Türkiye'ye alışmakta zorlanma (f=11) gibi kültürel, Türkçe'yi öğrenmekte zorlanma (f=26) gibi dil ile ilgili sorun yaşadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler %34 (f=12), Suriyeli öğrencilerin dolaylı olarak yaşadığı sorunların ise, anne ve babaların Türkçe bilmedikleri için çocuklarına yardımcı olamamaları gibi ailesel, ekonomik sorunların eğitime yansması, yemek ve beslenme konusunda sıkıntı yaşamaları gibi ekonomik sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 4. Öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenim gören Türk öğrenciler bu durumdan etkileniyor mu, neden, sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin yüzde frekans dağılımları

Tema	Kategori	Kodlar	Kod		Kategori		Tema	
			f	%	f	%	f	%
Etkilenmiyorlar	Hiç etkilenmiyorlar	Yaşları küçük olduğu için sorunların farkında değiller.	9	26	15	37		
		Aileleri önyargılı değilse etkilenmiyorlar.	7	20				
	Belirli bir süre sonra etkisi kalmadı	Zamanla alışıyorlar.	8	23	9	26		
		Dil problemi çözülünce sorun kalmıyor.	2	6				
Etkileniyorlar	Olumlu etkileniyorlar	Farklı kültürlerle iletişim kurmayı öğreniyorlar.	3	6	6	17		
		Ön yargıları azaldı.	1	3				
		Yardımseverlik özellikleri gelişiyor.	4	11				
	Olumsuz etkileniyorlar	Sınıfta farklı bir dil konuşulması ilgilerini çekiyor.	1	3	16	46		
		Suriyeli arkadaşları yaşça büyük olduğu için onlardan korkuyorlar.	2	6				
		Suriyeli arkadaşlarını dillerini bilmedikleri için onları anlamıyorlar.	2	6				
		Suriyeli arkadaşlarını ötekileştiriyorlar.	5	14	18	51		
		Davranış bozukluklarına neden oluyor	4	11				
		Önyargılarının artmasına neden oluyor	4	11				
		Öğrencilerin akademik başarıları düşüyor.	2	6				
		Öğretmen Suriyeli öğrencilerle ilgilenirken diğer öğrencilere yeterince zaman ayıramıyor.	2	6				
		Suriyeli öğrencilerin olumsuz davranışlarını örnek alıyorlar.	1	3	4	11		
		Türk ve Suriyeli öğrencilerin yaşları büyüdükçe gittikçe ayrışıyorlar.	4	11				
		Kültür farklılığından dolayı aralarında anlaşmazlıklar yaşıyorlar.	4	11				

Tablo 4 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin %49'u (f=17), Suriyeli öğrenciler ile aynı sınıfta öğrenim gören Türk öğrencilerin bu durumdan yaşlarının küçük olduğu için, aileleri ön yargılı değilse hiç etkilenmediğini %37 (f=15), zamanla, dil problemi çözülünce olumsuz etkilerinin de geçtiğini %26 (f=9) yani Türk öğrencilerin bu durumdan etkilenmediğini ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin %17'si (f=6) Türk öğrencilere Suriyeli öğrenciler ile aynı sınıfta okurken farklı kültür ile iletişim kurma, ön yargılarının azalması gibi olumlu etkileri olduğunu düşünürken, öğretmenlerin %46'sı (f=16) Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilerle anlaşmazlık yaşadıklarını, arkadaşlarını ötekileştirdiklerini, yaşça büyük Suriyeli arkadaşları ile aynı sınıfta olunca onlardan korktuklarını, davranış bozuklarının artması gibi olumsuz etkilere neden olduğunu düşündükleri görülmektedir.

Tablo 5. Öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda yaşadıkları sorunlara ilişkin yüzde frekans dağılımları

Tema	Kategori	Kodlar	Kod		Kategori		Tema	
			f	%	f	%	f	%
Sorun yaşıyorum	Veliler ile ilgili sorunlar	Suriyeli öğrencilere karşı Türk ailelerin önyargısını kırmak zaman alıyor	3	9	5	14	21	60
		Suriyeli öğrencilerin aileleri ile iletişim kuramıyorum.	3	9				
	Öğrencilerin kaynaşması ile ilgili sorunlar	Suriyeli öğrencilere karşı öğrencilerimin önyargılarını kırmaya çalışıyorum.	5	14	14	40		
		Sınıf içi uyumu sağlamakta zorlanıyorum.	7	20				
		Suriyeli öğrencilerin sık sık davranış problemleri oluyor.	2	6				
	Dil sorunu	Türkçe bilmeyen Suriyeli öğrencilerle iletişim kurmakta güçlük çekiyorum.	11	31	15	43		
		Okuma yazma öğretmek zor oluyor.	1	3				
		Söylediklerimi geç anlıyorlar.	4	11				
	Eğitim öğretim esnasında yaşanan sorunlar	Sınıf seviyesinin çok altında oldukları için seviyelerine inmekte zorlanıyorum.	4	11	12	34		
		Ders araç gereçlerini eksik getirebiliyorlar.	1	3				
Her biri için ayrı plan yapmakta zorlanıyorum.		3	9					
Suriyeli öğrenciler ile ilgilenirken ders konularında geri kalabiliyorum.		3	9					
Onlara Suriyeli öğrencilere yeterince yararlı olamadığımı düşünüyorum.		1	3					
Sorun yaşamıyorum	Suriyeli öğrencilerle dil problemi çözülünce sorunlar da çözüldü.	6	17	14	40			
	Suriyeli öğrencilerle sorun yaşamıyorum.	8	23					

Tablo 5 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin %60'ı (f=21) Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin aynı sınıfta öğrenim görmesinden dolayı sorun yaşadığını, %40'ı (f=14) ise sorun yaşamadığını ifade ettikleri görülmektedir. Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin aynı sınıfta öğrenim görmesinden dolayı sorun yaşadığını belirten öğretmenlerin %14'ü (f=5) veliler ile ilgili sorunlar, %40'ı (f=14) öğrencilerin kaynaşması ile ilgili sorunlar, %43'ü (f=15) dil farklılığı, %34'ü (f=12) ise eğitim öğretim esnasında sorun yaşadığını belirtmiştir. Sorun yaşamadığını ifade eden öğretmenlerin %23'ü (f=8) hiç sorun yaşamadığını, %17'si (f=6) ise dil problemi çözülünce sorunların da çözüldüğünü söylemişlerdir.

Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerin %54'ü (f=19) Suriyeli öğrenciler ile aynı sınıfta eğitim alan Türk öğrenciler arasında kültür çatışması yaşandığını, %46'sının (f=16) ise kültür çatışması yaşanmadığını düşündükleri görülmektedir. Öğretmenlerin %49'u farklı dil konuşuyor olmaları, gelenek ve göreneklerin, yaşam tarzlarının farklı olması gibi nedenlerle kültür çatışması yaşandığını, %9'u ise iyi bir iletişim ve zamanla problem yaşansa bile çözüldüğünü düşünmektedir. Öğretmenlerin %43'ü

(f=15) öğrencilerin yaşlarının küçük olması, öğrencilerin birbirine anlayış göstermesi gibi nedenlerle kültür çatışması yaşanmadığını, %11'i (f=4) ise şu an kültür çatışması yaşanmadığını ancak çocuklar büyüdükçe ileride sorun yaşanacağını düşündüğünü ifade etmektedir.

Tablo 7. Öğretmenlerin, öğrenciler arasında yaşanan ya da yaşanabilecek kültür çatışmalarını veya sorunları önlemek için yaptıkları uygulamalara ilişkin yüzde frekans dağılımları

Tema	Kategori	Kodlar	Kod		Kategori		Tema					
			f	%	f	%	f	%				
Kültür çatışmalarını önlemek için yapılan uygulamalar	Öğretmen Merkezli Çalışmalar	Suriyeli çocukların suçu olmadığını anlatmaya çalışıyorum.	4	11	17	49						
		Dili öğretmek için bireysel çalışmalar yapıyorum.	2	6								
		Benzer yönlerimizi vurgulamaya çalışıyorum.	1	3								
		Kültür farklılığını zenginlik olarak görmelerini sağlamaya çalışıyorum.	8	23								
		Farklılıklara saygıyı öğretmeye çalışıyorum.	3	9								
		Gelen öğrencinin bireysel ve kültürel özelliklerini iyi tanımaya çalışıyorum.	1	3								
		Ortak görev ve sorumluluklar veriyorum.	5	14								
		Suriyeli öğrencileri sınıfa ilk geldiğinde oryantasyon eğitimi yapıyorum.	2	6					25	71		
		Öğrencilerin kurallara uymasını sağlamaya çalışıyorum.	2	6								
	Pekiştirme ve cezayı kullanıyorum.	1	3									
	Öğrenci Merkezli Çalışmalar	Oyunlardan faydalanıyorum.	6	17	16	46						
		Karşılıklı öğrenme fırsatı sağlayacak ortam oluşturuyorum.	2	6								
		Empati kurmalarını sağlayacak etkinlikler yapıyorum.	5	14								
		Kendi kültürlerini tanıtmaları için fırsat veriyorum.	2	6								
		Drama çalışmalarından faydalanıyorum.	2	6								
		Okul gezileri düzenliyorum.	2	6								
		Herhangi bir çalışma yapmadım.	10	29					10	29	10	29

Tablo 7 incelendiğinde öğretmenlerin %71'inin (f=25) öğrenciler arasında yaşanan ya da yaşanabilecek kültür çatışmalarını önlemek için çeşitli uygulamalar yaptığını, %29'unun (f=10) bu konuda herhangi bir çalışma yapmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin %49'u (f=17) kültür farkını zenginlik olarak görmelerini sağlamak, ortak görev ve sorumluluklar vermek gibi öğretmen merkezli çalışmalar yaptığını ifade ederken, %46'sı (f=16) ise oyunlardan faydalanmak gibi öğrenci merkezli etkinlikler yaptığını belirtmektedirler.

Tablo 8 incelendiğinde öğretmenlerin %89'unun (f=31), Suriyeli ve Türk öğrencileri kaynaştırmak için çeşitli uygulamalar yaptığını, %11'inin (f=4), herhangi bir kaynaştırma çalışması yapmadığını ifade ettiğini göstermektedir. Öğrencileri kaynaştırmak için öğretmenlerin %66'sının (f=23) oyun, drama gibi öğrenci merkezli etkinlikler, %26'sının (f=9) Suriyeli öğrencilere etkinliklerde aktif rol verme, kendi kültürlerini anlattırma gibi Suriyeli öğrencilere yönelik uygulamalar, %14'ünün (f=5) müzik dinletme, film izletme gibi sanatsal faaliyetler, %14'ünün (f=5) farklı kültürlere saygı, paylaşma gibi

değerler eğitimi uygulamaları, %11'inin (f=4) yarışma, gezi gibi sosyal faaliyetler, %9'unun (f=3) Suriyeli ve Türk öğrencileri beraber oturtma gibi tanışmaya yönelik uygulamalar yaptıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 8. Öğretmenlerin, öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için yaptıkları uygulamalara ilişkin yüzde frekans dağılımları

Tema	Kategori	Kodlar	Kod		Kategori		Tema	
			f	%	f	%	f	%
Kaynaştırma çalışmaları	Sanatsal faaliyetler	Müziklerden faydalaniyorum.	2	6				
		Film izletiyorum.	2	6	5	14		
		Görsel sanatlar çalışmaları yaptırıyorum.	1	3				
	Değerler Eğitimi	Birbirlerine güven duymalarını sağlamaya çalışıyorum.	2	6				
		Yiyeceklerini paylaşıyorlar.	1	3	5	14		
		Farklı kültürlere saygılı olmayı öğretiyorum.	2	6				
	Sosyal Faaliyetler	Yarışmalardan faydalaniyorum.	2	6	4	11		
		Geziler düzenliyorum.	2	6			31	89
		Oyunlardan faydalaniyorum.	15	43				
	Öğrenci Merkezli etkinlikler	Grup çalışmaları yaptırıyorum.	5	14	23	66		
		Drama çalışmaları yaptırıyorum.	3	9				
		Beraber oturtuyorum.	1	3				
	Tanışmaya yönelik uygulamalar	Birbirlerini tanıma fırsatı verecek etkinlikler düzenliyorum.	2	6	3	9		
		Suriyeli öğrencilerin etkinliklerde aktif rol almasına dikkat ediyorum.	4	11	9	26		
	Suriyeli öğrencilere yönelik uygulamalar	Kendi kültürlerini arkadaşlarına anlatmaları konusunda teşvik ediyorum	5	14				
Herhangi bir çalışma yapmadım.		4	11	4	11	4	11	

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma kapsamında sınıflarında Suriyeli öğrenci bulunan öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin yaşadığı sorunlar, kültürel çatışmalar ile ilgili öğretmen görüşleri ve kültürel çatışmaları önlemek, öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için sınıflarında gerçekleştirdikleri uygulamalar ile ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerinin, Türkçe'yi öğrenememe, sınıf arkadaşları ile iletişim kuramama gibi dilden kaynaklanan; arkadaşları tarafından dışlanma, uyum sağlayamama gibi sosyal sorunlar; kültür farklılığı, ailelerin Türkçe bilmemesinden ve ekonomik sorunlarından kaynaklanan sorunlar yaşadığını düşündükleri söylenebilir. Polat (2012)'in yaptığı çalışmada öğretmenler yabancı uyruklu öğrencilerin öğrenmede, iletişimde, uyumda çok önemli rol oynayan dil konusunda; öğrencilerin dil sorunundan dolayı veya Türkçe'ye hakim olmadıklarından dolayı anlama, uyum, iletişim, kendini ifade konularında sıkıntı çektiklerini ifade etmişlerdir. Uzun ve Bütün (2016), Suriyeli öğrenciler ile ilgili öğretmen görüşlerini aldığı araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşmış ve Suriyeli çocuklar yoksulluk, dil ve kültür farklılığı, dışlanma gibi birçok sorunla çok erken yaşlarda baş etmek zorunda kalmakta olduklarını belirtmiştir. Güngör (2015)'e göre Suriyeli öğrenciler dil ve kültür farklılığı nedeniyle başlangıçta öğretmenini, arkadaşlarını ve çevresindekilerini anlamakta güçlük çekmekte olduğunu belirlemişlerdir.

Bu sorunlar sadece bizim ülkemizde değil dünyada sığınmacı alan birçok ülkenin genel sorunudur. Galloway ve Jenkins (2009)'in yaptıkları çalışmaya göre Kaliforniya ve Teksas'da bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin en büyük problemi dil problemidir. Phinney, Horenczyk, Ljebkind ve Vedder (2001) tarafından yapılan çalışmada yeni göçmenlerin ilk etapta kendi dillerinde ve kültürlerine uygun şekilde desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Kirmayer ve diğerleri (2011) de çocukların göç

sonrası yaşadıkları stres kaynaklarından en önemlilerinden birinin yeni bir dilde eğitim almak olduğuna değinmektedirler. Ayrıca çocuğun zihinsel ve ruhsal sağlığını etkileyen faktörlerden birinin göç sonrası yerleşilen yerde ve okulda ayrımcılıkla ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya gelmesi olduğunu belirtmektedirler. Öğretmenlerin bir kısmı Suriyeli öğrenciler ile aynı sınıfta öğrenim gören Türk öğrencilerin bu süreçten etkilenmediğini belirtirken, öğretmenlerin diğer kısmı ise, bu süreçte Türk öğrencilerin olumlu, olumsuz etkilendiğini ifade ettikleri söylenebilir. Suriyeli öğrencilerin derslerine giren sınıf öğretmenlerinin kendilerini öğretmen olarak bu sürecin etkilenmediğini belirtenler bulunurken, diğer kısmı ise öğrencilerin kaynaşması, farklı dil, velilerin ön yargıları ve öğretim aşamasında sorun yaşadığını ifade eden öğretmenler de bulunmaktadır. Uzun ve Bütün (2016), yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşmışlar ve okul öncesi öğretmenlerinin de velilerin ön yargılarını değiştirememeye, eğitim öğretim aşamasında kendini yetersiz hissetme gibi sorunlar ile karşılaştığı sonucuna varmışlardır. Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş (2016), yaptıkları araştırmaya göre ise ilkökul öğretmenleri, Suriyeli öğrencilerin ödev yapmama, ders materyallerini eksik getirme, derse katılmama ve başarısızlık gibi problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Sınıflarda oluşan çokkültürlü ortam ile beraber oluşabilecek kültür çatışması ile ilgili görüşleri incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin bir kısmı Suriyeli öğrencilerin Türk kültürüne saygılı olması, kurallara uymaları nedeni ile kültür çatışması yaşanmadığını belirtirken öğretmenlerin diğer kısmı ise yaşam tarzı farklılığı, farklı dil konuşma vb nedenlerle sınıfta kültür çatışması yaşandığını ifade etmektedir. Kültür çatışmalarını önlemek için sınıf öğretmenlerinin bir kısmı ortak sorumluluk verme, konuşma yapma vb öğretmen merkezli, oyun, drama gibi öğrenci merkezli çalışmalardan faydalandığını belirtirken, öğretmenlerin bir kısmı ise bu konuda çalışma yapmadığını belirttiği görülmektedir. Öğrencilerin kaynaşmalarını sağlamak için öğretmenlerin büyük bir kısmı sanatsal faaliyetler, değerler eğitimi, öğrenci merkezli etkinlikler vb faaliyetler düzenlediğini belirtirken, öğrencilerin küçük bir kısmı ise bu konuda çalışma yapmadığını belirttiği sonuçlarına varılabilir.

Öneriler

- Öğretmenlere yaşadıkları dil problemlerinde yardımcı olmak üzere hizmet içi eğitim verilebilir.
- Velilere yönelik yapılacak bilgilendirme faaliyetleri ile ön yargıların yok edilmesi veya en azından azaltılması sağlanabilir.
- Suriyeli öğrencilere yönelik yapılan dil öğretme çalışmaları artırılabilir.
- Eğitimde, hoşgörü, farklılıklara saygı vb değerlerin öğretildiği çalışmalara daha çok yer verilebilir.
- Suriyeli öğrencilerin yaşadığı ekonomik sorunların sınıfa yansımaması için önlemler alınabilir.
- Suriyeli öğrencilerin ailelerine yönelik eğitim çalışmaları yapılabilir.
- Türk öğrencilerin derslerde geri kalmasını önlemek için, Suriyeli öğrenciler ile yapılacak bireysel çalışmaların ders dışında yapılması faydalı olabilir.
- Bu araştırma sınıfında Suriyeli öğrenci bulunan ilkökul öğretmenleri ile yapılmıştır. Ortaokul ve lisede görev yapan sınıflarında Suriyeli öğrenciler bulunan öğretmenler ile çalışma yapılabilir. Öğrenci, veli, ve idareci görüşleri ile çalışma genişletilebilir.

Kaynakça

- Büyüköztürk, S., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, S. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Emin, M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi temel eğitim politikaları*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Erkuş, A. (2005). *Bilimsel araştırma sarmalı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Galloway, F. J., & Jenkins R. J. (2009). The adjustment problems faced by international students in the United States: A comparison of international students and administrative perceptions at two private, religiously affiliated universities. *NASPA Journal*, 46(4), 661-673.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2018). 05.11.2018 tarihinde İstatistikler. http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-istatistikleri_363_378 adresinden erişildi.
- Güngör, F. (2015). *Yabancı uyruklu ilköğrencilerinin eğitim-öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri* (Yüksek lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (2015). Suriyeli mülteci çocukların Türkiye devlet okullarındaki durumu: Politika ve uygulama önerileri. 15.02.2018 tarihinde <http://www.cocukcalismalari.org/wp-content/uploads/2015/09/Suriyeli-Cocuklar-Egitim-Sistemi-Politika-Notu.pdf> adresinden erişildi.
- Karasar, N. (2009) *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. et. al. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care. Canadian Guidelines for Immigrant Health. 17.07.2015 tarihinde <http://psychiatry.utoronto.ca/wp-content/uploads/2012/12/Kirmayer-et-al-2011-common-mental-health-problems-in-immigrants-and-refugees.pdf> adresinden erişildi.
- Mercan Uzun E. ve Bütün E. (2016). Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.
- Phinney, J. S., Horenczyk, G., Ljebkind, K. ve Vedder, P. (2001). Ethnicidentity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of Social Issues*, 57(3), 493-510.
- Polat, F. (2012). *Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu ilköğretim öğrencilerinin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri* (Yüksek lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme çalışması. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.
- Sarıkaya, H.S. (2014). Belçika flaman bölgesi eğitim sisteminde Türk kökenli çocukların yaşadığı temel eğitim sorunlarının incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 246-260.

- Sarıtaş, E., Şahin, Ü. ve Çatalbaş, G. (2016). İlkokullarda yabancı uyruklu öğrencilerle karşılaşılan sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 208-229.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305. .
- Uzun, E. M. ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1). 72-83.
- UNICEF (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocuklar bilgi notu. 05.02.2018 tarihinde http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%20Nisan%202016_1.pdf adresinden erişildi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerden nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.